

Отже, вивчення та врахування міжнародного досвіду з питань забезпечення права на професійну правничу допомогу, вже дало для України позитивний ефект. Подальша імплементація відповідних міжнародно-правових норм, безумовно, сприятиме розвитку національного законодавства України, раціональному вирішенню актуальних питань та удосконаленню системи забезпечення професійної правничої допомоги.

Література:

1. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 № 3460-VI (з наступними змінами).
2. Вільчик Т.Б. Системи безоплатної правової допомоги у країнах Європейського союзу. Порівняльно-аналітичне право, 2015. № 4. С. 132-135.
3. Гудим І. В. Стан розвитку безоплатної правової допомоги в Україні з дотриманням міжнародних стандартів. Безоплатна правова допомога в Україні: шляхи подальшого розвитку та модернізації: матеріали Всеукр. студ.наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 5 жовт. 2018 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 37-40.
4. Коршенко А. В. Міжнародно-правові стандарти права особи на правову допомогу та їх співвідношення. Часопис Київського університету права. 2013. № 3. С. 375-378.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-287-9-136>

УРЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ПРОЦЕДУР АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

Хлистік Мирослава Андріївна

*старший викладач кафедри права та економіко-фінансової безпеки
Приватного вищого навчального закладу
«Академія рекреаційних технологій і права»,
аспірантка кафедри кримінального права і процесу
Волинського національного університету імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Зазвичай сторони конфліктів звертаються за захистом порушених прав і охоронюваних інтересів до судів, які, відповідно до закону, здійснюють правосуддя на засадах верховенства права та забезпечують кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод [1]. Суди утворюються та фінансуються державою. Проте, існують й інші форми вирішення конфліктів,

які сприяють розвантаженню судової системи та є альтернативою державному правосуддю, і тому в науці їх називають *альтернативними (позасудовими) способами (процедурами) врегулювання спорів*.

Альтернативне врегулювання спорів (далі – АВС, переклад терміна «Alternative Dispute Resolution» – АDR) – група та сукупність процесів, за допомогою яких вирішуються суперечки і конфлікти без звернення до формальної системи судочинства, а також процесів, які інтегровані у судове провадження, однак вважаються альтернативою загальному порядку вирішення спорів. [2]. Загально визнано, що АВС має ряд переваг у порівнянні з традиційним судовим процесом, що обумовлює популярність та швидкий розвиток таких процедур у більшості розвинутих країн.

На сьогодні чинним законодавством України передбачено можливість врегулювання спорів не лише в судовому порядку, а й шляхом застосування окремих видів АВС, у тому числі арбітражу (третейського суду) та медіації.

Так, Законом України «Про третейські суди» від 11 травня 2004 року № № **1701-IV** (далі – Закон № **1701-IV**) визначено підстави та порядок діяльності третейських судів в Україні, а також основні вимоги щодо третейського розгляду спорів. Відповідно до статті 2 Закону № **1701-IV** третейський суд – це недержавний незалежний орган, що утворюється за угодою або відповідним рішенням заінтересованих фізичних та/або юридичних осіб у порядку, встановленому цим Законом, для вирішення спорів, що виникають із цивільних та господарських правовідносин. До третейського суду за угодою сторін може бути переданий будь-який спір із зазначених вище, крім випадків, передбачених у статті 6 цього Закону [3]. За своєю суттю третейський суд у розумінні Закону № **1701-IV** – це внутрішньо державний арбітраж (арбітраж для резидентів), поряд з яким ще виокремлюють міжнародний комерційний арбітраж (розглядає міжнародні спори у сфері зовнішньоекономічної діяльності).

Основні питання функціонування в Україні міжнародного комерційного арбітражу (третейського суду) як методу, що широко застосовується для вирішення спорів, які виникають у сфері міжнародної торгівлі, врегульовано Законом України від 24 лютого 1994 року № **4002-XII** «Про міжнародний комерційний арбітраж» (далі – Закон № **4002-XII**).

Відповідно до частини 2 статті 1 Закону № **4002-XII**, до міжнародного комерційного арбітражу можуть за угодою сторін передаватися:

спори з договірних та інших цивільно-правових відносин, що виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо комерційне підприємство хоча б однієї із сторін знаходиться за кордоном;

спори підприємств з іноземними інвестиціями і міжнародних об'єднань та організацій, створених на території України, між собою, спори між їх

учасниками, а так само їх спори з іншими суб'єктами права України; а також спори між адміністратором за випуском облігацій, який діє в інтересах власників облігацій відповідно до положень Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», та емітентом облігацій та/або особами, які надають забезпечення за такими облігаціями, якщо принаймні одна зі сторін спору є підприємством з іноземними інвестиціями [4].

Значна увага юридичної спільноти приділяється сьогодні такій процедурі АВС як медіація. Поняття «медіація» згадується у законодавстві України вже досить тривалий час, зокрема, у пункті 4 частини 2 статті 7 Закону України від 02 червня 2011 року № **3460-VI** «Про безоплатну правову допомогу» серед перелічених видів правових послуг, які включає в себе безоплатна первинна правова допомога, вказано таку правову послугу, як надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації [5]. Проте лише нещодавно – 16 листопада 2021 року було прийнято Закон України № **1875-IX** «Про медіацію» (далі – Закон № **1875-IX**), яким безпосередньо визначено правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору) та інші питання, пов'язані з цією процедурою. **У цьому Законі наведено таке визначення терміну «медіація»** – це позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів. **Слід зазначити, що Закон № 1875-IX передбачає застосування медіації для запобігання або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим). Медіація не може проводитися у конфліктах (спорах), що впливають чи можуть вплинути на права і законні інтереси третіх осіб, які не є учасниками цієї медіації [6].** Процедура медіації сторонами спору може бути використана як до звернення до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу, так і під час досудового розслідування, судового, третейського, арбітражного провадження, або навіть під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу.

Варто зауважити, що між арбітражем (третейським судом) та медіацією є ряд відмінностей, які полягають у наступному:

1. Рішення за результатами розгляду спору в арбітражі (третейському суді) приймають арбітри (третейські судді) в межах предмету позовних вимог. У медіації рішення приймають самі сторони, і досить часто воно може стосуватися й інших питань, ніж ті, які окреслювались перед початком цієї процедури. Завдання медіатора – організувати сприятливу

комунікацію між сторонами, розкрити їх справжні інтереси, що в подальшому допоможе сторонам врегулювати конфлікт на взаємовигідних умовах. Медіатор не може надавати поради щодо суті спору, пропонувати варіанти рішень, надавати консультації – він залишається оптимально нейтральним і повинен дотримуватись основних принципів медіації: добровільності, конфіденційності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації.

2. Процедура вирішення спору в арбітражі (третейському суді) досить схожа на традиційний судовий процес, хоч і спрощений, та має змагальний характер. У медіації все набагато простіше і не надто формалізовано. Звичайно, сам процес медіації підпорядковується певному порядку, передбачає дотримання вимог закону, договору про проведення медіації та норм професійної етики медіатора. У той же час зустрічі медіатора зі сторонами проходять у сприятливій неформальній атмосфері у різному форматі: як спільно, так і окремо з кожною із сторін. Медіатор не визначає, хто правий, а хто – ні, основне його завдання – уважно слухати і ставити «правильні» запитання.

3. Результати розгляду спорів арбітражем (третейським судом) оформляються рішеннями, які можуть бути в подальшому оскаржені, а сама система визнання арбітражних угод та їх виконання (у тому числі примусового) досить чітко розроблена та законодавчо врегульована. Медіація ж може завершуватись укладенням сторонами угоди за результатами медіації, цивільно-правового договору або мирової угоди (у тих випадках, коли до послуг медіатора сторони звернулись вже під час судового розгляду їхнього спору). Результат медіації можливо оспорити в суді виключно як цивільно-правовий договір, а **підставою для примусового виконання може бути лише мирова угода, затверджена судом.**

Швидкі і порівняно дешеві альтернативні способи вирішення спорів набували популярності у більшості розвинених країн, і в українській правовій системі як елемент механізму захисту прав та законних інтересів сторін конфліктів вони також займають важливе місце.

Література:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 23.12.2022).

2. Альтернативне вирішення спорів: 120 працівників системи надання безоплатної правової допомоги взяли участь у спеціалізованому навчанні щодо надання допомоги в забезпеченні доступу до медіації. PRAVOKATOR: веб-сайт. URL: <https://pravokator.club/news/alternatyvne-vyrishennya-sporiv-120-pratsivnykiv-systemy-nadannya-bezoplatnoyi-pravovoyi-dopomogy-vzyaly-uchast-u-spetsializovanomu-navchanni-z>

nadannya-dopomogy-v-zabezpechenni-dostupu-do-mediatsiyi/ (дата звернення: 23.12.2022).

3. Про третейські суди: Закон України від 11 травня 2004 року № 1701-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15> (дата звернення: 23.12.2022).

4. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24 лютого 1994 року № 4002-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#n9> (дата звернення: 23.12.2022).

5. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02 червня 2011 року № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення: 23.12.2022).

6. Про медіацію: Закон України від 16 лист. 2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20> (дата звернення: 23.12.2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-287-9-137>

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Яворська Ірина Сергіївна

студентка III курсу

Навчально-наукового інституту права

Національного університету водного господарства

та природокористування

м. Рівне, Україна

Декларування України себе як соціальної правової держави вимагає подальшої демократизації й поступального забезпечення верховенства права у царині прав людини й громадянина. Основні права і свободи людини гарантуються Конституцією та міжнародними нормативними актами, основоположним з яких є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року (ратифікована державою 17 липня 1997 року) [1; 2, с. 79].

Однією із гарантій захисту прав особи є надання безоплатної правової допомоги. Підвищення її якості й підтримка імплементації Закону України «Про безоплатну правову допомогу», сприяння розробці та застосуванню законодавства, що призводить до виконання відповідних рішень Європейського суду з прав людини, є одними з пріоритетів, декларованих